

Jól uttan oyðsl

Jóluttan oyðsl?

Jólini eru uttan iva hugnaligasta tíðin á árinum. Um okkara leiðir eru jólini ein gomul høgtíð, sum eisini varð hildin, áðrenn okkara forfedrar vórðu kristnaðir. Hesa ársins tíðina hátíðarhildu teir, at nú fór vend at koma í. Nú fór tann ljósa tíðin at koma. Í ár 335 e.Kr. gjørdu kirkjufedrarnir í Róm av, at 25. desember skuldi verða hátíðarhildin sum Jesu føðingardagur. Roynt varð at nevna høgtíðina Kristmessu. Navnið vann ikki frama í Norðurlondum, men í t.d. Bretlandi og USA eita jólini "Christmas". Í Føroyum hátíðarhalda vit jólaaftan 24. desember, meðan meginparturin av kristna heiminum hátíðarheldur jólini 25. desember.

Tvøroyrar skúli hevur í ár valt, at heitið á evnisvikuni skal vera "Jóluttan oyðsl". Soleiðis verður dentur lagdur á endurnýtslu og jólasíðir. Skúlin ynskir, at dentur skal leggjast á, at jól ikki einans snúgvá seg um at fáa ta størstu og flottastu gávuna, men um at hugna sær saman við síni kærnu og vera góð við okkara næsta. Amerikanska rákið "jú størri, jú betur" hevur rakt Føroyar fyri eini tíð síðani - her er nógv fokus á tað materiella heldur enn tað smáa og inniliga. Jólini eru í summum førum farin eitt sindur yvir gevind, og skúlin vil koma aftur til grundarlagið m.a. við at lata næmingarnir arbeiða við jólasíðum og skapa burtur úr endurnýtslu.

Okur, sum hava gjørt blaðið, hava verið og tosað við eldri fólk, eygleitt verkstøðini og funnið meira innihald til blaðið á netinum og á bókasavnum.

Jólamaðurin

Siðurin við jólamonnum er komin til Føroya við útlendskari handilsmentan . Jólamaðurin er altíð í reyðum klæðum og hevur hvítt skegg - og klædnabúin er tann sami í øllum handilsdeplum og til øll vanlig jólatiltøk. Marius Johannesen, sáli, læt tó jólamannin í sanginum "Eg eri jólamaðurin..." vera í føroyskum klæðum og búgva í heyggi eins og huldufólkini: *"Eg eri jólamaðurin við stórum gráum skeggi, í koti og svørtum knæbuksum, eg búgvi í hulduheyggi."* Tað er tó útlenska myndin av jólamanninum, ið hevur sigrað.

Hugmyndin um jólamannin stavar frá Santa Nikolaus frá Myra í Lítlaásia, sum umvegis enskt verður til Santa Claus. Santa Nikolaus var av ríkari ætt, men hann valdi at geva allar sínar pengar og sín arv til tey fátøku.

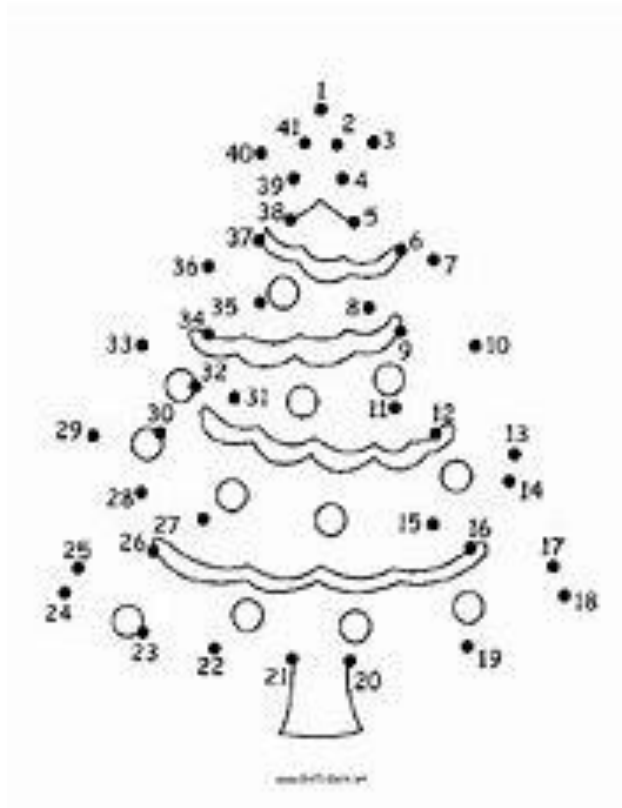
Hann hjálpti øllum teimum, ið vóru í neyð. Hann elskaði at geva, og hann elskaði børn. Hann hugsaði ikki um seg sjálvan. Niklasarmessa, sum er 6 des., er minningardagur fyri santa Nikolaus frá Myra.

Jólatræið

Siðurin at hava jólatræ er kendur úr Týsklandi í umleið 1600 og í Danmark tíðliga í 19. øld. Seint í 19. øld fekk siðurin at hava jólatræ fótafesti í øllum samfelagsløgum í Danmark. Í nógvum familjum verður gingið um træið á jólum, kanska serliga saman við børnunum. Fólk ganga hond í hond og syngja jólasangir, sum oftast snúgva seg um Jesusbarnið ella jólamenn. Gingið verður eisni um træið í barnagørðum, skúlum, samkomum og á jólaveitslum. Siðurin at hava jólatræ tók seg upp í Føroyum um aldarskiptið 1800-1900. Fyrsta jólatræið stóð í prestagarðinum í Sandágerði. Sambært handilslýsingum í Dimmalætting frá des. 1912 kostaðu jólatrøini tá á døgum 35 oyru hvørt. Týski munkurin og gudfrøðingurin Martin Luther, sum stóð á odda fyri trúbotini, sigst vera upphavsmaðurin til jólatræið. Sambært bókini "Julens traditioner" eftir danska rithøvundan Benno Blæsild, var

Martin Luther jólaaftan í 1536 á veg úr kirkjuni til prestagarð sín. Á veg gjøgnum ein lítlan skóg sá hann stjörnurnar glampa millum blaðleysu trækrúnurnar, og hetta minti hann um himmalska ljósið. Knappliga varð hann varugur við eitt lítið, grønt træ við gøtjujaðaran. Hann skræddi avgjörður træið upp og tók tað við sær heim í prestagarðin, har hann setti tað á borðið í stovuni. Hann setti ljós á greinarnar og greiddi síðani børnum sínum frá um einglarnar og himmalska ljósið. Seint í 19. øld hevði siðurin at hava jólatræ fingið fótafesti í øllum samfelagsløgum í kristna partinum av heiminum.

Jóladøgurði

Fyrr var soleiðis, at jólaaftan ótu tey ikki líka góðan mat sum jóladag, men tó hevði góður matur eins og nú nógv at siga á jólum, og tað var ymiskt, hvat tey ótu. Í flestu húsum høvdu tey súpan ella greyt til nátturða - eisini jólaaftan. Summi áttu aftansfisk inni til nátturða. Jólaaftan plagdu tey at baka eina skuffu av køku at hava inni at bjóða fólki, ið komu á gátt. Tey, sum áttu ræst kjøt, høvdu ræst kjøt og súpan til døgurða jóladag. Tað er ymiskt, hvat fólk í Føroyum hava etið m.a. ótu tey í Fámjin stoktar kalvaravar til døgurða, í Svínøi ótu tey søtsuppu við sviskum og kaneli í og breyð við føroyskum smøri afturvið. Í Kirkjubø, sum var

størsti garður í Føroyum, fingi húkallarnir eina jólaætur í part. Í Mykinesi ótu tey súlu. Í Havn kundu tey, sum áttu gæs, fara til bakaran at steikja hana í ovnum har. Sostatt var tað rættiliga ymiskt, hvat etið var alt eftir, hvussu fíggarliga støðan hjá teimum var.

Hvussu er so støðan í dag? Á eini stuttari rundferð kring skúlan, spurdu okur lærararnar, hvat teir ótu á jólum. Her var stóri vinnarin dunnan, síðani gás og at enda ræst kjøt og riv. So okur kunnu staðfesta, at jóladøgurðin er broyttur nógv gjøgnum ár og dag – allarhelst við ávirkan úr eitt nú Danmark t.d. kunnu okur nevna, at fyrri fáum árum síðani innfluttu føroyskar heilsølur 75-80 tons av dunnum og eini 30-40.000 karamellublikk – bara á jólum!

Jólagávur

Jólagávur, sum okur kenna í dag, er ein av teimum nýggju skikkunum. Gávur vóru sum so ikki fyrr á jólum, men til jóla fingi tey flestu okkurt nýtt plaggið, sum farið var í fyrsta jóladag, tá farið var í kirkju. Tað var meir kent hjá kongafólki og øðrum høvdingum at geva og fáa gávur. Ikki fyrr enn um 1900 fingi børn kerti og kanska fingi øll í familjuni kerti. Eitt annað slag av gávum var, at tey, sum høvdu nogv av mati, góvu fátækum eitt sindur av mati. Hesin siður er

sera gamal, og kirkjan hevur hildið fram við hesum. Um 1930 komu fleiri handlar, og fólk byrjaðu at geva jólagávur, líka sum okur gera í dag, men tó slett ikki í sama mát sum okur gera í dag.

Jólafest

Eitt tað fyrsta almenna jólahaldið okur vita um í Føroyum var, tá bretski trúboðarin Jamieson skipaði fyri jólahaldi í Fútastovu í 1866. Eisini á Tvøroyri var skipað fyri jólafest millum jól og nýggjár, minnst Edward Mitens. Mamma hansara og aðrar kvinnur skipaðu fyri. Festin fekk heitið “De fattige børns juleglæde”. Børnini fingur tá nógv gott søtmeti í kramarhúsum. Í nógvum bygdum í Føroyum vera jólafestir hildnar millum jól og nýggjár. Oftast standa samkomur ella bygðafeløg fyri jólaveitsluni, har øll bygðin er boðin við. Har verður sungið, dansað um træið, søgur lisnar, talur hildnar o.s.fr. Vanligt er, at børn fáa jólapakka á veitsluni, og ikki so sjáldan kemur jólamaðurin sjálvur við pakkunum.

Marcipanið hjá Jens Sigurð

Tú skalt brúka:

1 rullu av marcipan

1 pk av nougat

1 pk av kókisjokolátu

100 g av mandlum

Soleiðis gert tú:

1. Hakka mandlurnar og legg tær á eina bakiplátu í ovnum á 150* í 15 min
2. Rulla marcipanið í ein fýrakant t.d. 22x22cm
3. Smelta nougat og blanda mandlurnar í
4. Smyr nougat fylluna oman á marcipanið
5. Set á køl
6. Smelta 1 plátu av sjokolátu
7. Smyr sjokolátu oman á nougat fylluna og set á køl aftur
8. Smelta 1 plátu av sjokolátu
9. Smyr síðani sjokolátu á hina síðuna
10. Set á køl
11. Sker í smá stykkir - vælgangnist 😊

Havragrýnskøkurnar hjá Heidi 😊

Tú skalt brúka:

200 g av margarini

2 kaffikoppar av melis

2 egg

2½ kaffikopp av havragrýni

2½ kaffikopp av hveiti

6 ss av kakao

2 ts av bakipulvur

4 ts av mandeldropum

Soleiðis gert tú:

1. Koyr alt tilfarið í ein bolla og elt væl saman
2. Besta úrslitið fæst við at elta alt saman við hond
3. Evna smáar kúlur - men ikki ov smáar!
4. Legg á bakipappír á bakiplátu
5. Hita ovnin til 200* uttan luft
6. Baka mitt í ovninum í 8 min.
7. Vælgagnist 😊

Evnisvikan í Tvøroyrar skúla

Okur kundu velja um okur vildu arbeiða við endurnýtslu ella jólasíðum. Tey, sum valdu endurnýtslu, vórðu koyrd í 5 ymisk verkstøð, og tey, sum valdu jólasíðir, kundu velja, um tey vildu gera film ella skriva blað. Síðani vórðu allir næmingarnir spjaddir runt skúlan at arbeiða í ymsiku verkstøðunum.

Í hondarbeiðið hjálpti Karin Maria og Anna næmingunum við at gera jólapynt, har kundu tey m.a. gera nissur og pútur av tógvi, klædnarestum, og tey nýttu eisini eggjabakkar.

Thordar og Jean vóru í smíð og hjálptu næmingunum at gera tær góðu gomlu klintrunissurnar og jólatrø, har tey nýttu plastik dunkar.

Otto og Sofía Maria vóru í evning og hjálptu næmingunum við at gera ymiskt úr pappi t.d. kirkjur, stjørnur og hús.

Í dupultstovuni hjálptu Malla og Dávið næmingunum at gera jólafilmar.

Turið var í lívfrøðistovuni við næmingunum, har tey gjørdu ílæt til fuglafóður úr juicefløskum.

Í teldustovni var Hildur við næmingunum, har gjørdu tey jólamyndir inni á Geogebra til jólahaldið.

Í køk vóru Annika og Beinta við dreingjunum úr skúlahúsinum. Tey bakaðu smákøkur til tey, sum eru yvir 80 ár í kommununi – um 1500 smákøkur.

Samrøður

Einar Larsen, sum er 91 ára gamal og uppvaksin á Tvøroyri, sigur okkum frá, hvussu jólini vóru heima hjá teimum, tá ið hann var barn. Tá høvdu tey ikki jólakalendarar ella adventsgávur. Tey pyntaðu ikki skúlan við jólapynti, men tey pyntaðu heima. Tá ið tey hildu jól, vóru tey nógv saman. Tað húsið, tey vóru í jólaaftan, hevði eitt jólatræ, men hvørt hús hevði ikki jólatræ. Tá ið tað vóru 10-12 dagar til jólaaftan, kom eitt skip frá Danmark til Føroyar, og har stóðu tvey jólatrø uppi í meistrini. Tá ið tey sóu hetta, vistu tey, at jólini vóru ikki langt vekk. Tey fingi mest heimagjörd klæðir í jólagávu.

Nicolette Mortensen, sum er 70 ára gomul og uppvaksin í Onglandi, sigur okkum frá, hvussu jólini vóru heima hjá teimum, tá ið hon var barn. Tey høvdu jólakalendarar við myndum á. Tey pyntaðu skúlan og heima, men tey høvdu næstan bara hemagjört jólapynt. Næstan hvørt hús hevði jólatræ. Tey hildu jól við ommuni og abbanum. Í Onglandi pakka tey gávur upp um morgunin tann 25 des. Mamma hennara var føroyingur, og tí ótu tey dunnu, men tað var vanligt at eta kalkun í Onglandi. Foreldrini pyntaðu jólatræið, men børnini sluppu ikki at síggja træið fyrr enn tann 25 des. Ein siðvenja í Onglandi var at banka upp á hjá fólki og syngja jólasangir fyri teimum.

Samrøður

Regin úr Hørg er 64 ára gamal og úr Sumba. Hann minnst, at fyrr plagdi nógvur kavi vera á jólum. Tey fingi ikki nógvar jólagávur. Tey høvdu nógv jólapynt og keyptu jólatræ frá Poul Hansen. Jólaaftan ótu tey ræst kjøt og dansaðu jólatræ. Bestu jólini hann minnst vóru í 1976, tí tað vóru hansara fyrstu jól á Tvøroyri.

Tove Hammer er xx ára gomul. Hon minnst ikki nakað til, at tey høvdu jólatrø fyrr. Kommunan keypti onkuntíð eitt jólatræ til at dansa um og syngja jólasangir. Í skúlanum var vanlig undirvísing, og tey pyntaðu ikki við jólapynti. Jólini vóru friðsæl, og tey hugnaðu sær saman. Tey fingi ikki nógvar jólagávur. Heima bakaðu tey køkur, men ikki nógv ymisk sløg. Jólaaftan ótu tey skerpikjøt í ovninum.

Arni er 49 ár og býr í Fámjin. Hann er lærari í Hvalba og eigur 4 børn.

Hann elskar jól og alt við jólini at gera. Nøkur av hansara bestu minnum, var tá hann var og skreiddi við børnunum jólaaftan í 2012. Og í 2017 tá eitt av børnunum gjørdi rísgreyt jólaaftansnátt.

Tá hann var upp til 13 ára gamal vóru tey umleið 5-6 hvørji jól, men aftaná tað hava tey altíð verið ímillum 10-20 fólk á jólum. Tann besta jólagávan, hann minnst, at hann hevur fingið, er ein racerbana, tá hann var eini 8 ára gamal. Tá hann var lítil, gjørdu tey jólapynt í skúlanum og høvdu jólahald fyri foreldrunum. Har fingtu tey pakka, men ongin jólanissa var. Hann fekk nógvir pakkar, tá hann var minni, men ikki líka nógvir, sum man fær nú. Áðrenn hann møtti konu síni, ótu tey altíð ræst kjøt jólaaftan, men nú etur hann við familju síni dunnu og gás.

Hann heldur, at jólini eru blivin meira handilslig, og nissurnar eru komnar fram um einglarnar. Fyrr pyntaði mann næstan ikki við nissum, men við einglum ístaðin. Og jólaaftan er blivin meira enn ein heiligdagur, sum tað jú ikki er, hann hevur ofta sjálvur arbeitt jólaaftan.

Hann gleðir seg hvørt ár at eta rísGREYt, dunnu og alt annað gott á jólum og bara hugna sær við familjuni inni, meðan veðrið ikki er so gott úti.

Jól uttan oyðsl - ber tað til?

At halda jól uttan oyðsl er næstan ómøguligt, serliga í Føroyum. Eitt nú tá ið okur fara at baka, keypa okur mjøl, sukur og smør. Sovorðnar vørur kunnu okur næstan bert keypa í pakkum. Í øðrum londum kann mann keypa sær oyðsl-leysar matvørur, ið eru pakkaðar inn í umhvørvis-vinarligum ílötum. Her í Føroyum eru sovorðnar vørur ikki so útbreiddar, so okur mugu royna at endurnýta sum best.

Okur kunnu sjálvandi spara uppá tilfarið við ikki at eta so nógv. Tað er ikki neyðugt at keypa dýrar og flottar jólagávur, men heldur hugsa um hugnan og tað at vera saman við familjuni.

Umframt tað skulu jólagávur eisini pakkast inn. Siðvenja í flestu húsarhaldum er eisini at klippa og líma jólapynt um desember-kvøldarnar. Sovorðnar hættir eru ofta torførir at skiljast við, og tað noyðast vit heldur ikki. Tað er tó væl møguligt at spara nógv upp á tilfarið. Okur kunnu endurnýta gávupappír, matvøru ílöt og annað rusk. Gera jólaprýði úr endurnýtslu- og umhvørvis-vinarligum tilfari.

Okur spurdu næmingar og lærarar, um tað bar til at halda jól uttan oyðsl. Tey yngstu, okur spurdu, og lærararnir søgdu, at tað ber væl til. Men teir eldru næmingarnir søgdu, at tað ber ikki til. Okur halda, at heitið á evnisvikuni er sera áhugavert og læruríkt at arbeiða við.

Okur kunnu sikkurt hava eini jól uttan oyðsl, har okur eta mat, sum hongur i hjallinum, ongan rísgreyt, drekka vatn ístaðin fyri sodavtn ella okkurt annað, og gávurnar eru gjørdar úr endunýtslu, og verða pakkaðar inn í endurnýtslupappír. Men tað er kanska ikki líka hugnaligt sum at sita og eta ein góðan mandlurís og allar karamellurnar.

Niðurstøðan hjá okkum er tann, at okkara samfelag er komið hartil, at okur ikki eru før fyri at hátíðahalda halgidagar, heilt uttan oyðsl. Tá tað er sagt, kunnu okur eisini hugsa okkum um, áðrenn okur keypa eina rúgvu av tingum, okur ikki hava brúk fyri, og royna okkara besta, ikki at misnýta náttúru okkara.

"Eat, drink and be merry."

"Meet me under the mistletoe."

"Christmas calories don't count."

"Have yourself a merry little Christmas."

"It's the most wonderful time of the year."

"If kisses were snowflakes, I'd send you a blizzard."

"It's all fun and games 'til Santa checks the naughty list."

"What happens under the mistletoe, stays under the mistletoe."

"It is not how much we give, but how much love we put in the giving"

"He who has not Christmas in his heart will never find it under a tree."

"The best way to spread Christmas cheer, is singing loud for all to hear!"

"It's not what's under the Christmas tree that matters but who's around it."

"Remember that Christmas is about more than presents. There are also cookies."

"Gifts of time and love are surely the basic ingredients of a truly merry Christmas."

"The magic of Christmas never ends and its greatest of gifts are family and friends."

"Christmas magic is silent. You don't hear it- you feel it, you know it, you believe it."

*Tvøroyrar- og Trongisvágs skúli ynskir øllum eini
gleðilig jól og eitt gott nýggjár.*

